

**А.В. Кобилянська, канд. екон. наук, доцент
Міжнародний гуманітарний університет**

**ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНФРАСТРУКТУРИ
РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ САНІТАРНИХ
ТА ФІТОСАНІТАРНИХ НОРМ ДО СУБ'ЄКТІВ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Постановка проблеми. Інфраструктура здійснення зовнішньоекономічної діяльності відіграє вирішальну роль в забезпеченні її ефективності. Тому важко переоцінити роль митних органів, як елемента інфраструктури. Знання та належне дотримання всіх правил та процедур, що передбачаються митним законодавством, є запорукою стабільному розвитку суб'єктів ЗЕД. Саме тому, всі вони мають бути покладені в основу управління підприємствами, які здійснюють зовнішньоекономічні операції. Більше того сучасна економіка України характеризується змінами, в тому числі пов'язаними з діяльністю митних органів. Це не може бути залишено поза увагою дослідників.

Аналіз останніх досліджень. Нетарифні методи регулювання наразі відіграють вирішальну роль в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності підприємств за умов майже повного усунення тарифних бар'єрів в торгівлі України. З 16 травня 2008 р. Україна є повноправним членом СОТ. В свою чергу СОТ виділяє питання санітарного та фітосанітарного захисту (СФСЗ) в окрему сферу. Тобто наразі окремо існують Угоди про технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) (стосуються промислових товарів) та Угоди про СФСЗ (живі істоти, росли та т.ін.). В структурі СОТ навіть функціонують відокремлені структурні підрозділи, що займаються відповідними питаннями. Це вказує на особливу важливість та складність управління застосуванням СФСЗ. Основи такого регулювання були запроваджені Уругвайським раундом перемовин (8-й раунд, який тривав 1986-1994 рр., та закінчився підписанням угоди в м. Марракеш). Відповідно до попередніх досліджень, в контексті Угод про ТБТ та СФСЗ перед Україною, як перед членом СОТ, постають такі виклики: підвищення конкуренції для українських виробників; необхідність покращення стану бізнес-середовища; удосконалення практик державного управління [1].

Незважаючи на доволі велику кількість наукових робіт, як присвячені дослідженню питань застосування ТБТ та СФСЗ окремо [2;3], наразі існують прогалини в аналізі повноважень відповідних органів виконавчої влади в контролі за дотриманням відповідних вимог. Таким чином, реально функціонуючі підприємства залишаються без комплексної картини існуючого стану речей, і не спроможні використовувати оптимальні практики. Втім подальша інтеграція України в європейський економічний простір ставить під підприємствами нові вимоги щодо конкурентоспроможної поведінки.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є розкриття основ діяльності митних органів в частині застосування фітосанітарних та санітарних норм. Відповідно до результатів будуть запропоновані заходи щодо підвищення ефективності ЗЕД підприємств.

Виклад основного матеріалу. Основним законодавчим актом, що містить положення щодо застосування санітарних та фіто санітарних норм по відношенню до імпорту продукції є Митний кодекс України в новій редакції від 01.01.2015 [4]. Так стаття 319 визначає, що товари, що переміщуються через митний кордон України, крім митного контролю, можуть підлягати державному санітарно-епідеміологічному, ветеринарно-санітарному, фітосанітарному, екологічному та радіологічному контролю.

Іншими нормативними актами, що безпосередньо визначають засади санітарного контролю на митниці є Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 [5]. Так, до товарів, продукції, сировини, що імпортується в Україну, а також до процедур контролю, експертизи, надання дозволів, встановлення санітарно-епідеміологічних нормативів, регламентів імпорту товарів застосовуються вимоги аналогічні тим, що застосовуються до відповідних товарів, продукції, сировини, які вироблені в Україні. Відповідні вимоги затверджуються головним санітарним лікарем України.

Окремі питання регулювання імпорту товарів розкриваються в Законі України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.1997 [6]. Згідно з ним, імпортер, який вводить новий харчовий продукт в обіг в Україні (далі - заявник), має подати заяву на проведення державної санітарно-епідеміологічної експертизи до центрального органу виконавчої влади у сфері охорони здоров'я.

Обов'язковою вимогою до ввезення харчової продукції є наявність оригіналів міжнародного ветеринарного (санітарного) сертифіката (міжнародний сертифікат), що засвідчує придатність для споживання людиною, а для інших об'єктів санітарних заходів - документацією та/або

маркуванням, що визначає потужності (об'єкти), на яких вироблено об'єкт санітарних заходів походження. В Україні відповідні сертифікати видаються державними інспекторами ветеринарної медицини або фітосанітарними інспекторами [7].

Що стосується фіто-санітарних норм, що застосовуються до імпорту продукції, то основні положення містяться в законі «Про карантин рослин» від 30.06.1993 [8]. Цей закон визначає систему органів виконавчої влади та їх права та обов'язки щодо здійснення контролю за дотриманням фіто-санітарних норм при імпортуванні товарів. Закон визначає основні вимоги до імпортованої продукції, а також затверджують супровідну документацію, організацію загального та вибіркового фітосанітарного контролю на пунктах пропуску. Закон визначає, що продукція для ввезення або транзиту, має супроводжуватись відповідним фіто-санітарним сертифікатом. Державний фітосанітарний інспектор може прийняти рішення щодо заборони ввезення певної продукції.

Іншим законодавчим актом, що регулює відповідні аспекти регулювання імпорту товарів є Закон України "Про захист населення від інфекційних хвороб" [9].

Закони «Про державний кордон» [10], «Про державну прикордонну службу» [11] визначають базові положення щодо адміністрування фактичної перевірки імпортованої продукції на дотримання відповідних вимог до документації.

Водночас, Митний кодекс визначає, що Митні органи взаємодіють з органами державної влади, що здійснюють зазначені види контролю, координують роботу з їх здійснення в пунктах пропуску через державний кордон України і в зонах митного контролю на митній території України в порядку, встановленому законодавством України.

Окремі питання також розглядаються в положенні «Про державну ветеринарну та фітосанітарну службу» від 13.04.2011 [12].

В систему державних органів, які в межах компетенції забезпечують розробку, затвердження та упровадження санітарних та фітосанітарних заходів, правил ветеринарної медицини, а також державний контроль та нагляд за їх виконанням входять:

Органи загальної компетенції:

1. Верховна Рада України;
2. Кабінет Міністрів України.

Органи спеціальної компетенції:

1. Державна ветеринарна та фітосанітарна служба (до 2011 року окремо існували Державна служба ветеринарної медицини України,

Державна санітарно-епідеміологічна служба України Міністерства охорони здоров'я України, Державна служба з карантину рослин);

2. Міністерство аграрної політики та продовольства України;
3. Державна митна служба України;
4. Державна прикордонна служба;
5. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України;
6. Міністерство транспорту та зв'язку України.

В період до 2011 р. проводилась активна робота про впорядкування повноважень Державної служби ветеринарної медицини та Державної санітарної служби, яка в березні 2011 р. стала єдиним органом, що по суті виконує функції забезпечення ветеринарно-санітарного та епізоотичного благополуччя.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів від 22.02.2012 р. № 125 «Про утворення територіальних органів Державної ветеринарної та фітосанітарної служби» було утворені як юридичні особи публічного права [13] територіальні органи Державної ветеринарної та фітосанітарної служби, шляхом реорганізації:

а. шляхом перетворення - територіальні органи Державного комітету ветеринарної медицини;

б. шляхом злиття - державні інспекції з карантину рослин та державні інспекції захисту рослин.

Згідно з законодавством Держветфітослужба України здійснює свої повноваження безпосередньо та через територіальні органи:

а. головні управління ветеринарної медицини в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, управління ветеринарної медицини у містах обласного значення, районах;

б. державні фітосанітарні інспекції в областях, а також міжрегіональні територіальні органи: Головну державну фітосанітарну інспекцію, державну фітосанітарну інспекцію Автономної Республіки Крим.

Держветфітослужба України для виконання покладених на неї завдань утворює регіональні служби державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні України та транспорті.

Фактично контроль за дотриманням відповідних вимог здійснюється згідно з законом «Про безпечність та якість харчових продуктів» [6] на кордонах в прикордонних інспекційних постах. Відповідно на них здійснюється контроль (інспектування) імпортованих та експортованих вантажів з об'єктами санітарних заходів, що переміщуються через державний кордон України. До їх складу входять:

а) прикордонний державний інспектор ветеринарної медицини (прикордонний ветеринарний інспектор) уповноважений Державним департаментом ветеринарної медицини перевіряти імпорتنі, транзитні та експортні вантажі харчових продуктів, підконтрольних ветеринарній службі, а також дозволяти ввезення або вивезення продуктів залежно від їх придатності для споживання людиною та видавати міжнародні ветеринарні сертифікати;

б) прикордонний санітарний інспектор – посадова особа державної санітарно-епідеміологічної служби відповідної кваліфікації, яка уповноважена Головним державним санітарним лікарем України перевіряти імпорتنі, експортні та транзитні вантажі з об'єктами санітарних заходів, за винятком харчових продуктів, підконтрольних ветеринарній службі, а також дозволяти ввезення або вивезення продуктів залежно від їх придатності для споживання людиною.

Відповідно, незважаючи на певні кроки, що були здійснені у напрямку усунення дублювання функцій окремих департаментів та служб, наразі спостерігається недостатня прозорість в регулюванні окремих питань СФС контролю, залишається розгалуженою мережа органів, що можуть тим чи іншим чином вплинути на результати імпоротної операції. Такий стан речей має наслідком непорозуміння як з боку іноземних контрагентів вітчизняних підприємств, так і з боку українських підприємців.

Висновки. Зважаючи на неефективну побудову системи СФС контролю, на даному етапі підприємства, що займаються ЗЕД в Україні, мають в своїй структурі виділяти окремі структурні одиниці, які б опікувались питаннями дослідження стану законодавства, що регулюють застосування СФС норм, а також здійснювали взаємодію з відповідними органами. В цьому випадку, наявність юриста або імпорнт-менеджерів в компанії та відповідна спеціалізація на окремих питаннях, що знаходяться в сфері їх компетенції, не є пріоритетною стратегією. По-перше, це призводить до дублювання функцій окремими посадовими особами підприємства. По-друге, це ускладнює координацію між ними, розмиває сфери відповідальності окремих працівників. Тому саме централізація відповідних функцій в межах окремого департаменту виглядає найбільш прийнятним рішенням. Відповідний департамент має проводити постійну консультативну роботу серед інших структурних одиниць підприємства, а також здійснювати співпрацю з органами влади. Він може бути створений в тому числі по типу проектної організації, тобто окремі працівники підприємства можуть залучатися до цієї команди на певний термін.

Чисельність штату органу, періодичність його роботи мають визначатися згідно з обсягами операцій, що здійснюються підприємствами ЗЕД, та загальним розміром організації.

Бібліографічний список: 1. Угода про Асоціацію Україна – ЄС: Дороговказ реформ / Ред. О. Сушко – К. : Фонд Конрада Аденауера, 2012. – 56 с. 2. Щодо окремих аспектів використання механізмів СОТ для захисту інтересів національних товаровиробників". Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1278/>. 3. Гапотченко К.В. Протекціонізм: природа і практика застосування / К.В. Гапотченко // Економіка і управління. – 2011 . – № 2. – С.19-23. 4. Митний кодекс України від 01.01.2015[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> 5. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4004-12> 6. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.1997 № 771/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80> 7. Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25.06.1992 № 2498-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2498-12> 8. Закон України «Про карантин рослин» від 30.06.1993 № 3348-ХІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3348-12> 9. Закон України "Про захист населення від інфекційних хвороб" від 06.04.2000 № 1645-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1645-14> 10. Закон України «Про державний кордон» від 04.11.1991 № 1777-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12> 11.Закон України «Про державну прикордонну службу» від 03.04.2003 № 661-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/661-15> 12.Закон України «Про державну ветеринарну та фітосанітарну службу» від 13.04.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/464/2011> 13.Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Державної ветеринарної та фітосанітарної служби» від 22.02.2012 р. № 125 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/125-2012-%D0%BF>

Кобылянская А.В. Проблемы эффективности инфраструктуры регулирования применения санитарных и фитосанитарных норм к субъектам внешнеэкономической деятельности. В качестве цели работы была выбрано раскрытие основ деятельности таможенных органов в части применения фитосанитарных и санитарных норм. С целью устранения выявленных недостатков, в статье были исследованы вопросы построения и функционирования инфраструктуры применения фитосанитарных и санитарных норм. В качестве методов исследования для достижения соответствующей цели были использованы такие методы, как анализ и синтез. В статье были систематизированы правовые основы соответствующего регулирования, определен перечень органов, осуществляющих такие функции по отношению к предприятиям. Были обнаружены проблемы дублирования функций отдельными органами исполнительной власти. В качестве формы организации была предложена проектная структура, при которой отдельные работники предприятия могут привлекаться в соответствующие команды на определенный срок.

Kobylianska A. Problems of effectiveness of infrastructure, which regulates the application of sanitary and phytosanitary norms to the subjects of foreign economic activity. Therefore, as the purpose of the work it was suggested to disclose the framework for the activities of customs authorities with regard to the application of phytosanitary and sanitary standards. In order to address the identified shortcomings the questions of construction and operation of infrastructure of application of phytosanitary and sanitary standards were examined in the article. Analysis and synthesis were used as research methods for the purpose of research. The article systematized legal basis of appropriate regulation, a list of bodies performing such functions in relation to enterprises. Issues of individual authorities' rights duplication have been identified. The project structure, in which individual employees of the company may be involved into the appropriate commands for a specified period, has been proposed as a form of reliable organization.